УДК 378.014.6:005.6

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВНУТРІШНЬОЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ВІДПОВІДНІСТЬ ESG-2015 ТА СТРАТЕГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УПРАВЛІННЯ

Обнявко В.О., доктор філософії з економіки
Військова академія (м. Одеса)

Якість освіти розглядається як сукупність характеристик освітнього процесу, що визначають здатність закладу освіти задовольняти визначені потреби та відповідати вимогам стандартів. Цей широкий термін охоплює якість освітніх програм, процесу викладання, організаційного управління, результатів підготовки здобувачів освіти, а також матеріально-технічного забезпечення та кадрового потенціалу закладу. Учасники освітнього процесу (зокрема здобувачі освіти, викладачі та роботодавці) розглядаються як зацікавлені сторони у формуванні та оцінюванні цієї якості.

Законодавство України закріплює вимоги до системи якості. Зокрема, Закон «Про освіту» визначає, що метою функціонування системи забезпечення якості освіти є гарантування якості, формування довіри суспільства і постійне та послідовне підвищення якості освіти. Згідно з частиною 2 ст. 41 цього Закону, національна система забезпечення якості включає три компоненти: внутрішню систему якості в закладах освіти, систему зовнішнього забезпечення якості та систему забезпечення якості в діяльності органів управління [1].

Саме функціонування внутрішньої системи забезпечення якості освіти (ВСЗЯО) є основою, на якій будується вся національна система, оскільки вона являє собою безпосередній, найбільш гнучкий та

інструментально насичений механізм управління якістю на рівні конкретного закладу освіти. Тому, фокусуючи увагу на ВСЗЯО, ми розглядаємо її як ключовий інструмент підвищення ефективності управління саме педагогічним процесом через її багатокомпонентну структуру.

ВСЗЯО функціонує на рівні кожного закладу і може включати такі елементи: стратегію (політику) якості та процедури її забезпечення; систему і механізми академічної доброчесності; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти; оприлюднені критерії та процедури оцінювання педагогічної діяльності викладачів; а також критерії й процедури оцінювання управлінської діяльності керівників закладу. Крім того, ВСЗЯО забезпечує наявність необхідних ресурсів (матеріальних, людських, інформаційних) для організації освітнього процесу та впроваджує інформаційні системи для ефективного управління закладом [1]. Таке багатокомпонентне наповнення ВСЗЯО відповідає принципам загального управління якістю (TQM) та створює передумови для безперервного удосконалення роботи закладу.

Відповідно до ст. 41 Закону «Про освіту», політика та процедура забезпечення якості повинні ґрунтуватися на прозорих вимогах: відкритих критеріях оцінювання знань здобувачів освіти, публічних правилах атестації педагогів, а також зобов’язанні керівництва створювати безпечне та інклюзивне освітнє середовище [1]. Наявність чітко визначених процедур і політик дозволяє здійснювати циклічний моніторинг та оцінювання результатів.

ВСЗЯО побудована на принципах безперервного циклу «Плануй-Здійснюй-Перевіряй-Реагуй» (PDCA). Згідно з рекомендаціями Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), внутрішня система спрямована на створення «алгоритму постійної інституційної уваги» до якості освіти, що передбачає регулярний

самоаналіз та перегляд навчальних курсів і програм. Важливо, що ці процеси повинні здійснюватися з широкою участю всіх учасників освітнього процесу: викладачів, здобувачів освіти та роботодавців. Регулярні онлайн-опитування здобувачів освіти перед сесіями з подальшим обговоренням результатів на кафедральному та інституційному рівнях, опитування випускників і роботодавців – типові інструменти самоконтролю та аналізу, які поширюють позитивні практики і виявляють напрями для покращення навчання [2]. Такий залучений підхід сприяє тому, що управлінські рішення приймаються на основі об'єктивних даних (data-driven decision-making), а не лише інтуїтивних припущень.

Ключове місце у функціонуванні ВСЗЯО відводиться лідерству. Лідерські якості керівництва закладу (ініціативність, відповідальність, здатність ухвалювати рішення на всіх рівнях управління) визначають ефективність впровадження системи якості. Активна позиція керівників і належна мотивація викладачів формують культуру якості: замість формального «контролю» система стає рушієм розвитку. Сформульовано, що «лідерство» вимагає взаємної вимогливості й довіри між усіма членами освітньої спільноти [2].

Українська ВСЗЯО зорієнтована на міжнародні стандарти якості. Зокрема, вона відповідає «Стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в ЄПВО (ESG-2015)» [3]. Згідно зі звітом НАЗЯВО, діяльність агентства оцінювалася саме з позиції відповідності ESG-2015, а окремо розглядалась внутрішня система якості [4]. Виконання положень ESG-2015 є одним із зобов'язань Болонського процесу: стандарти ESG створені як спільна рамка, що сприяє взаємній довірі та полегшує мобільність і визнання освітніх кваліфікацій у Європі [3]. Отже, дотримання ESG підвищує прозорість і привабливість українських дипломів на міжнародному ринку праці, а також надає готову модель ефективного управлінського циклу для закладів освіти.

Поряд із формалізмом іноді відзначають, що внутрішні системи забезпечення якості можуть викликати опір як «чергова бюрократія». Для формування культури якості важливими є два моменти. По-перше, інформація, зібрана під час самооцінювання та моніторингу, має використовуватися не для звітності, а саме для покращення освітнього процесу і програм. По-друге, необхідно активно залучати викладачів і здобувачів освіти до розроблення й удосконалення ВСЗЯО. Як застерігають експерти НАЗЯВО, без участі основних стейкхолдерів система залишиться декларативною. Своєю чергою, оприлюднення результатів акредитацій, даних моніторингу та інформації про навчальні програми сприяє довірі громади і відкритості управління.

Таким чином, ВСЗЯО перетворює управління педагогічним процесом на динамічний та цілеспрямований. Апаратно-методичне впровадження системи якості забезпечує безперервний цикл покращень: комплексна самооцінка призводить до перегляду стратегії і програм, прогностичний моніторинг – до своєчасного реагування на критичні виклики, а регулярна участь всіх учасників освіти робить систему орієнтованою на розвиток. Оцінювання управлінської діяльності гарантує підзвітність, а орієнтація на ESG і принципи сталого розвитку додає соціальну відповідальність.

Для максимізації управлінської ефективності українським закладам вищої освіти можна рекомендувати:

- цілеспрямоване використання інформації самооцінювання і моніторингу для стратегічного вдосконалення, а не лише звітності;

- забезпечення лідерства і активне залучення викладачів і здобувачів освіти до розвитку ВСЗЯО;

- інвестування в сучасні інформаційні системи та цифрові інструменти для оперативної обробки даних.

Завдяки таким підходам ВСЗЯО стає потужним інструментом антикризового управління і суттєво підвищує операційну ефективність закладу.

Література :

4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 07.11.2025).

5. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Рекомендації щодо запровадження внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти: затверджено протоколом № 6 від 26.06.2019. Київ, 2019. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/NAQA-Reccomendations-on-Internal-QA-Systems.pdf (дата звернення: 07.11.2025).

6. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG, 2015). Brussels, 2015. URL: https://ehea.info/media.ehea.info/file/ESG/00/2/ESG_2015_616002.pdf (дата звернення: 08.11.2025).

7. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Доповідь про якість вищої освіти в Україні у 2024 році (аналітичні матеріали). Київ, 2025. URL: https://naqa.gov.ua/2025/06/доповідь-про-якість-вищої-освіти-в-укр/ (дата звернення: 08.11.2025).